

Оминни жаҳрий айтиш ҳақида

05:00 / 09.01.2017 8181

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳим

Аллоҳга ҳамд, Набиййимзга салавотлар бўлсин!

Ва баъд:

Эслатма доимо мўъминга манфаат келтиради. Айрим ўринларда мазҳабсизлик ҳақида бонг ураётган янги жўжахўрозларга кўзимиз тушиб қолмоқда. Уларнинг гапига қулоқ солсангиз, гўё мазҳаб оят ва ҳадислардан йироқ йўлмиш. Мазҳабсизлар эса фақат оят ва ҳадисга эргашармиш! Улар яна эски гапларни қўзғашиб, илмий исботини топган асосларни қайтадан оёқлари остига олишмоқда. Ўша масалалардан бири “Омин”ни жаҳрий айтиш масаласидир. Бир сафсатабознинг шундай гапларини эшитиб қолдим: “”Омин”ни жаҳрий айтиш Бухорийнинг “Саҳиҳ”ида келган. Имом Аъзам эса: “Агар ҳадис саҳиҳ бўлса ўша менинг мазҳабимдир”, деган. Шундай экан биз ҳадисга амал қилсак ва “Омин”ни жаҳрий айтсак, демак ҳанафий мазҳабига ҳам шу ўринда амал қилган бўламиз!”

Гапни қаранг!

Бу гапдан бир қанча натижалар юзага чиқади:

- 1. Бу гапни айтаётган киши ўта савиясиз кишидир;
- 2. Бу гап билан гўё Абу Ҳанифа раҳимаҳуллоҳ ва у кишининг шогирдлари Бухорийнинг ҳадисини кўришмагану, калласи катта қаҳрамонимиз ушбу ҳадисни топиб олганлар ва юқоридаги кашфиётни қилганлар;
- 3. Аслида Абу Ҳанифа ва бошқа барча мужтаҳидларимиз (раҳимаҳумуллоҳ) ушбу: “Агар ҳадис саҳиҳ бўлса ўша менинг мазҳабимдир”, деган жумлани айтишган. Фақат бу гапга амал қилиш учун топилган саҳиҳ ҳадисларнинг атрофлича ўрганиб чиқиш ва ўша ҳадисларга мужтаҳидларимиз нима дейишганини батафсил билиш лозим бўлади. Аммо бизнинг қаҳрамонимиз эса бу каби илмий баҳслар чоғида эснаб, ухлаб қоладилар. Кейин мантиқий тушунчаларини ваҳий дея қабул қилиб, матнларга амал қилишни даъво этадилар!

Бу имомнинг “Омин”ни жаҳрий айтмаслигига далолат қилади. Бизнинг наздимизда махфий қилиш ҳадиси қувватлидир. Чунки “Омин” дуо бўлиб, дуонинг асли махфийликдир. Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

...ةٌ فِيْ فَحْوٍ وَّ اَعْرَضَتْ مُكَبَّرًا اَوْ عَادَا

“Роббингизга тазарруъ қилган ва махфий ҳолда дуо қилинг”.
(Аъроф-55)

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ ҳам Ато разияллоҳу анҳунинг: “Омин” дуодир”, деганини келтирган.

«ةٌ فِيْ فَحْوٍ وَّ اَعْرَضَتْ مُكَبَّرًا اَوْ عَادَا»

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **“Ичида қилинган дуо ташида қилинган дуонинг етмиштасига тенг келади”**, дедилар. Бунинг санади саҳиҳдир.

Ибн Ҳиббон ўзининг “Саҳиҳ”ида марфуъ ҳолда ривоят қилади:

“Дуонинг яхшиси махфийсидир”.

Яна шунингдек “Омин”ни айтиш таъаввузни айтишдан устун турмайди. Чунки таъаввузни айтишга Аллоҳ таолонинг Ўзи буюрган:

مِ يَحْرُلَانِ اَطِيَّ شَلَانِ مِ لَلِ اَبِ ذِعْتَسَ اَفَانِ اَرْقُولِ اَتَارِقِ اَذِ اِفِ

“Қачон Қуръон ўқисанг, шайтонир рожиймдан Аллоҳнинг паноҳини сўра”. Наҳл-98.

Шундай бўлсада Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таъаввузни жаҳрий айтганлари собит бўлмаган. Демак “Омин”ни жаҳрий айтмаслик ундан кўра маъқулроқ бўлади. Чунки “Омин” лафзи Қуръони каримда йўқ. Уни Фотиҳа билан ундан кейинги сура орасида жаҳрий қилиб айтиш қиёсга хилофдир. Зотан бунда “Омин”ни Қуръондан деб тушуниб қолиш эҳтимоли бор. Қиёсга мувофиқ бўлгани учун ҳам биз “Омин”ни махфий айтиш борасидаги ҳадисни жаҳрий айтиш ҳадисидан кучлироқ ҳисоблаймиз. Саҳобалар ва тобеъинларнинг аксарлари “Омин”ни махфий айтишарди. Табарий айтади: “Ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан, Наҳайй, Шофеъий, Иброҳим Таймий роҳимаҳумуллоҳлардан ривоят қилинганишича, улар “Омин”ни махфий айтишар эди”.

Мулоҳаза:

“Омин”ни жаҳрий ва махфий айтиш борасидаги ҳадислар саҳиҳдир. Унинг иккисига ҳам уламоларнинг жамоалари амал қилишган. Лекин саҳобалар ва тобеъин розияллоҳу анҳумларнинг аксари уни махфий айтишган. Бизнинг махфий айтишни устун қўйишимизнинг сабабларидан яна бири шудир.

نُبِيٌّ لَعَنَ اَنْرَبْخَا دَاذَعَبِبُ لِدَعْلَا اَنْرَشْبِ نُبِيٍّ لَلَا دَبَعِ نُبِيٍّ دَمْحُمُ نُبِيٌّ لَعَنَ اَنْرَبْخَا
مِيَهَارِبَا نُبِيٌّ قَاخْسَا اَنْتَدَحْلَا اَصْبِ نُبِيٍّ اَنْمَثَعُ نُبِيٌّ يَحِيَّ اَنْتَدَحْ يَرْصَمْلَا دَمْحُمُ
لَاقِيَّ دِيَّ بَزَلَا نَعْمَلَا سُنُبِيٍّ لَلَا دَبَعِ اَنْتَدَحْ شِرَاخْلَا نُبِيٍّ وُرْمَعِ يَنْرَبْخَا اِيَّ دِيَّ بَزَلَا
يَلَصْ- لَلَا لُؤْسَرَرَا نَاكْ: لَقَا قَاةَ رِيْرُهْ اَبَا نَا دِيَّ عَسَا وَاةَ مَلَسِ يَبَا نَعِيَّ رَاةَ زَلَا يَنْرَبْخَا
نِيْمَا: لَقَا قَاةَ وَاةَ وَاةَ فَرَا نَا رُقُلَا مَلَاةَ اَرْقَا نَمَا عَرَفَا اِيَّا- مَلَسَا وَاةَ يَلَعِ لَلَا

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилиб: “Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон “Уммул Куръон”ни қироатидан бўшасалар, овозларини кўтариб: **“Омин”** дердилар”, деган”.

Бу ҳадисни Дороқутний ва Ҳоким ривоят қилган. Дороқутний ҳадиснинг санадини ҳасан деган. Ҳоким икки шайхнинг шартига кўра саҳиҳ деган. Байҳақий ҳасан саҳиҳ деган.

Ҳадиснинг санадида Яҳё ибн Усмон бор. Ибн Абу Ҳотим айтади: “Муҳаддислар бу хусусда гап қилишган”. “Ал-Жавҳарун Нақий” 1/132. Заҳабий “Кошиф”ида айтади: “Уни инкор қиладиган нарсалар бор. Унинг шайхи Исҳоқ Зубайдийдир. Абу Довуд уни: “Ҳеч нарса эмас”, деган. Насайй эса: “Сиқа эмас”, деган. Ҳимснинг муҳаддиси Муҳаммад ибн Авф Тоий уни: “Ёлғончи”, деган.

Ҳадиснинг санадида яна Исҳоқ ибн Иброҳим Алоъ Зубайдий ибн Зибриқ бўлиб, икки шайх ўзининг “Саҳиҳ”ида ва тўртта “Сунан” эгалари ҳам ўз “Сунан”ларида ундан ҳадис келтиришмаган. Насайй ва Абу Довуд уни заиф дейишган. Ҳимс муҳаддиси Муҳаммад ибн Авф Тоий уни ёлғончи деган.

Ожуррий Абу Довуддан ривоят қилади. Муҳаммад ибн Авн шундай деди: “Исҳоқ ибн Зибриқнинг ёлғончи эканлигига шак қилмайман”. Таҳзибут Таҳзиб, 1/216.

→ Жаҳрий айтишни қувватловчилар яна шундай дейишади:

Ибн Можа ва Ибн Жарирлар ривоят қилишиб саҳиҳ дейишган қуйидаги ҳадис ҳақида:

لَا أَقُولُ الضَّلَاةَ (وَالْوَلَاةَ) إِذَا مَلَ سَوْهُ يَلْعَلُ لِي لَصَّيْبٌ لَنَا نَاكُ : لَأَقُولُ يَلْعَلُ نَعْنُ
هُتَّوَصَّ أَوْبُ غُفْرِي نِي مَآ

Ибн Шоҳин Алий розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон: **“Валазддоооллийн”**, десалар: **“Аамийн”**, дердилар ва бунда овозларини кўтарардилар”.

Шунингдек “Канзул Уммол” да ҳам келтирилган. 4/210.

يَبْأُنُّبَا أَنْتَ دَحْ نَحْمُحُّرْلَا دَبْعُ نُبُّ دَيِّمُحْ أَنْتَ دَحْ عَ بَيْ شَ يَبْأُنُّبُ رُكَبُ وَبَا أَنْتَ دَحْ
هَلْ لَ لَوْ سَرُّتْ عَمَّ سَ : لَأَقُولُ يَلْعَلُ نَعْنُ دَعْنُ بَ عَيِّ جُحْ نَعْنُ لَيْ هُكْ نُبُّ عَمَّ لَسْ نَعْنُ يَلْيَلْ
هُتَّوَصَّ أَوْبُ غُفْرِي نِي مَآ : لَأَقُولُ إِذَا مَلَ سَوْهُ يَلْعَلُ لِي لَصَّ

Бизга Абу Бакр ибн Абу Шайба айтиб берди, бизга Хумаид ибн Абдуррахмон айтиб берди, бизга Ибн Абу Лайло айтиб берди. У Салама ибн Куҳайлдан, у Хужайя ибн Адийдан, у эса Алий розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қачон: **“Валазддоооллийн”**, десалар: **“Аамийн”**, деганларини эшитдим”. Ибн Можа ривояти 1/62.

Бунга шундай жавоб берамиз:

Ҳадисда “бунда овозларини кўтарардилар”, деган жумла йўқ. Эшитишнинг ўзи жаҳрий айтилганига далолат қила олмайди. Чунки одатда яқин турган киши махфий айтилган калимани ҳам эшитиши мумкин. Баъзи ровийлар икки тушунчанинг ўртасини ажратмасдан Алий розияллоҳу анҳунинг овозни эшитишларини маънони ривоят қилиш деб тушунтиришган. Бу фикрни Алий розияллоҳу анҳунинг ўзлари “Омин”ни махфий айтганлари қувватлайди.

Имомга яқин турган ёки унинг ёнида турган иқтидо қилувчи имомнинг махфий ўқиган нарсаларини эшитиши мумкин. Шу билан бирга буни жаҳрий дейилмайди. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларга пешин намозини ўқиб берганларида баъзан Фотиҳадан кейинги суранинг бир ёки икки оятларини эшиттириб қўярдилар. Маълумки, махфийликнинг энг ками ўзи ва ўзига яқин турган кишининг эшитишидир. Агар бир ёки

Абу Довудга: “У ҳадис ривоят қилиш жиҳатидан Суфёндан яхшироқми?” дейилди. Абу Довуд: “Дунёда озлиги жиҳатдан Шуъба ва Моликдан кўра ҳадис ривоят қилишда яхшироғи йўқдир”, деган.

→ Жаҳрий айтишни қувватловчилар яна шундай дейишади:

Яна Ибн Можанинг Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси ҳақида:

يَبْأُ نَع **عَفَارِ نَبِ رَشِبِ** انْثَدَحِ سِي عِ نَبِ نَاوْفِصِ انْثَدَحِ رَاشِبِ نَبِ دَمْحَمِ انْثَدَحِ لَوْسَرِ نَاكُو نِيْمَاتِلَا سَانَلَا كَرْتِ لَاقِ قَرِيْرَهْ يَبْأُ نَعِ قَرِيْرَهْ يَبْأُ مَعِ نَبِ هَلَلَا دَبْعِ لَاقِ (نِيْلَاضِلَا لَو مَهِيْلَعِ بَوْضَغَمَلَا رِي غ) لَاقِ اِذَا مَلَسُو هِيْلَعِ هَلَلَا يَلِصِ هَلَلَا دَجَسَمَلَا اِهَبِ جَتْرِيْفِ لَوَالَا فَصَلَا لَهْ اِهَعَمَسِي يَتَحِ نِيْمِآ

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу айтади: “Одамлар “Омин”ни тарк қилишди. Ваҳоланки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон **“Ғойрил мағздууби алайҳим ва лазддооооллийн”**ни айтсалар: **“Аамийн”**, дердилар. Ҳатто биринчи саф аҳли уни эшитар, у билан масжид ларзага келарди”. 1/62.

Бунга шундай жавоб берамиз:

Бу ҳадиснинг санадида ҳам матнида ҳам муаммо бор. Унинг санадида **Бишр ибн Рофеъ** бўлиб, Бухорий: “Унинг ҳадисига эргашилмайди”, деган.

Аҳмад уни: “Заиф”, деган.

Ибн Маъийн: “Мункар ҳадисларни айтган”, деган.

Насайй уни: “Кучли эмас”, деган.

Ибн Ҳиббон: “Бир неча мавзу нарсаларни худди уларга суюнгандек ривоят қилади”, деган. “Мезон”, 1/147.

Ҳофиз “Таҳзибут Таҳзиб”да айтади: “Ибн Абдулбарр “Куний”да: “Улар наздида у заиф ва мункарул ҳадисдир”, деган.

“Инсоф” китобида шундай дейди: “Муҳаддислар унинг ҳадисини инкор қилишда иттифоқ қилишган, у ривоят қилган нарсани ташлашган ва ундан ҳужжат олишни тарк қилишган. Ҳадис уламолари бу борада ихтилоф

Ибн Мадиний айтади: “Яҳёдан эшитдим, ундан Исмоил ибн Муслим Маккий тўғрисида сўралганда: “У доим чалкаштиради, бизга бир ҳадисни уч хил қилиб айтиб беради”, деди.

Ибн Маъийн айтади: “Исмоил ибн Муслим Маккий ҳеч нарса эмасдир”.

Алий ибн Мадиний айтади: “Унинг ҳадиси ёзилмайди”.

Саъдий айтади: “Ниҳоятда бўшдир”. “Мезон” 1/115.

→ Жаҳрий айтишни қувватловчилар яна шундай дейишади:

Бухорийнинг Атодан ривоят қилган таълиқи ҳақида:

مأثرأىلعنمؤيرىبزلانبنانأهلتلقللقاطعنعجىرنبنعقازرلادبع
ةجللدجسمللنإىتحهءارونمنمؤيومعنللقنآرقلل

Абдурраззоқ Ибн Журайждан, у эса Атодан ривоят қилади. Ато айтади: “Унга: “Ибн Зубайр “Уммул Қуръон”нинг изидан “Омин”ни айтармиди?” дедим. У: “Ҳа, унинг ортидан “Омин”ни айтарди, ҳатто масжид ларзага келарди”, деди”. Фатҳул Борий 2/262. “Имом “Омин”ни жаҳрий айтиши” боби.

نُبُّ دَمْحُمُ : رُكَّ بَ وَبَأْ أُنَرَبْخَأْ ى نَالَدِّي ص ل ل ا ز ي ز ع ل ا د ب ع نُبُّ ة ز م ح : ى ل ع ي وَبَأْ أُنَرَبْخَأْ أَوْ
نُبُّ نَسْخُ ل ا نُبُّ ى ل ع ا ن ت د ح ى ز و ر م ل ا ر و ص ن م نُبُّ د م ح ا ن ت د ح ن ا ط ق ل ا ن ي س خ ل ا
ت ك ر د ا : ل ا ق ا ط ع ن ع ب و ي ا ى ب ا ن ب د ل ا خ ن ع ف ر ط م ن ع ة ز م ح وَبَأْ أُنَرَبْخَأْ ا ق ي ق ش
م ا م ا ل ا ل ا ق ا ن ا د ج س م ل ا ا د ه ى ف - م ل س و ه ي ل ع ه ل ل ا ى ل ص - ى ب ن ل ل ا ب ا خ ص ا ن م ن ي ت ئ ا م
ن ي م ا ب ة ج ر م ه ل ت ع م س (ن ي ل ا ل ا ل ا و م ه ي ل ع ب و ص ع م ل ا ر ي ع)

Байҳақий Атодан бошқа важҳда ривоят қилган. Ато айтади: “Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан икки юзтасини ушбу масжидда топдим. Имом қачон **“ғойрил мағздууби алайҳим ва ладдооооллийн”**, деса, уларнинг гулдуроз “Омин”ини эшидим”.

Бу таълиққа қуйидаги жавобни берамиз:

Бу таълиқдаги саҳобаларнинг амаллари бошқа бир қанча саҳобаларнинг амаллари ва сўзларига қарши турар экан уни ҳужжат қилиб бўлмайди. Юқорида Умар, Алий ва Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳумларнинг “Омин”ни махфий айтганлари борасидаги далилни келтириб ўтдик. Булар ўрناق учун кифоя қилади. Табарийнинг зикр қилишича: “Саҳоба ва тобеъин розияллоҳу анҳумларнинг аксари “Омин”ни махфий айтишарди”.

Хулоса:

“Омин”ни махфий айтиш юқорида ўтган тафсилотларга кўра ҳукмнинг аслидир. Бунинг хилофига далил келмагунча уни тарк қилинмайди. Жаҳрий қилиш тўғрисидаги барча ривоятлар умумни эмас, балки феълларнинг ҳикояси ҳисобланади. Турли эҳтимоллари мавжуд бўлган далиллар “Омин”ни махфий айтиш далилига қарши ҳужжат бўла олмайди. Шу билан бирга у далилларнинг аксарида кўриб ўтганимиздек жарҳ бор. Улардан саҳиҳлари очиқ-ойдин эмас, очиқ-ойдинлари эса саҳиҳ эмас. Саҳобалардан ворид бўлган асарлар ихтилофли бўлиб, шунга кўра бизнинг наздимизда далилнинг кучлироғи асл борасидаги далиллар ҳисобланади. Асл эса юқорида айтганимиздек “Омин”ни махфий айтишдир. Валлоҳу таоло Аълам!

Мана азизлар! Бир масаладаги Ислом уламоларимизнинг тадқиқотлари ва уларнинг кенг уфқли дунёқарашлари! Мазҳаблар ўз асосларини оят ва ҳадисга, ижмоъ ҳамда қиёсга кўра келтирадилар. Қарши тарафнинг далилларини ҳам тинглайдилар, уларга ҳам ҳақ берадилар. Шу билан бирга ўзларининг наздида кучли ҳисобланган далилга кўра амал қилишни таъкидлайдилар. Юқоридаги калта фаҳмлар каби бир далилни мантиққа қориштириб, чиққан натижа асоссиз равишда амал қилиб кетавермайдилар. Шундай экан жоҳилларнинг, биз оят ва ҳадисдан тўғридан тўғри оламиз, деган гаплари илмий асосга суюнмаган бўлади. Улар ялтироқ шиор билан аслида ҳавои нафсларига эргашаётганлардир. Уларнинг сафсаталарига учмаслик, ёлғон шиорларига алданмаслик лозим!

Салоту саломларимиз Ҳабиби Муҳтарамга бўлсин!

Аброр Мухтор Алий

Ҳижрий 1436 17 рамазон.